

จิตสาธารณะ: แนวคิดพื้นฐานและการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา และปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน

Public Mind: Basic Concept and Learning Management to Develop and Cultivate Public Mind for Learners

ปัญญา รุ่งเรือง

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

punya_rung@hotmail.com

บทคัดย่อ

จิตสาธารณะเป็นหนึ่งในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งต้องการให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังและพัฒนาเพื่อเติบโตเป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่มีคุณภาพ ซึ่งครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุคุณลักษณะดังกล่าวทั้งในรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาโดยใช้เทคนิคการสอนหรือวิธีการจัดการเรียนรู้แบบต่าง ๆ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้แบบกรณีศึกษา เป็นต้น หรือกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น ชุมนุม ชมรม โครงการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะสร้างความตระหนักในคุณค่าและประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ แนวคิด การจัดการเรียนรู้

Abstract

Public mind is one of the desirable characteristics of basic education curriculum which requires students to be cultivated and developed to be a quality Thai citizen and world citizen. The teachers and educational personnel in schools have to organize learning activities to develop students to have a public mind both in the form of learning activities in the course by using various teaching techniques or learning activities such as cooperative or collaborative learning, problem based learning method, case studies method and learning activities in the form of extra-curricular activities such as academic club, project, learner development project. These activities can make the students realize the value of having a public mind.

Keywords: public mind, concept, learning management

1. บทนำ

ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจะต้องมุ่งพัฒนาให้ครบทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ที่ถูกต้องดีงามเพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป โดยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ควรมุ่งพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน รวมทั้งประชาชนคนไทยคือการมีจิตสาธารณะซึ่งเป็นคุณลักษณะที่มุ่งดำรงรักษาสິงที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การมีจิตใจที่เห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รู้จักการแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่นำมาสู่ความเข้มแข็งของสังคม การมีจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งที่ทุกสังคมต้องการให้เกิดขึ้นในตัวสมาชิก ซึ่งการศึกษาเรียนรู้ในสถานศึกษาจะมีส่วนช่วยในการปลูกฝังคุณลักษณะดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอกระบวนการในการพัฒนาและปลูกฝังคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะผ่านกระบวนการศึกษาเรียนรู้ โดยมุ่งอธิบายเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปของจิตสาธารณะ แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาให้เกิดจิตสาธารณะ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน

2. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำลังได้รับการกล่าวถึงในปัจจุบันเป็นอย่างมากซึ่งบางครั้งอาจใช้คำอื่นที่มีความหมายคล้ายกันเช่น คำว่า “จิตสำนึกทางสังคม” “จิตสำนึกสาธารณะ” หรือ “จิตอาสา” ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามในบทความนี้ผู้เขียนขอใช้คำว่า “จิตสาธารณะ” เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนแก่ผู้อ่าน โดยคุณลักษณะจิตสาธารณะมีความหมายลักษณะและระดับดังนี้

2.1 ความหมายและลักษณะของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะ (public mind, public consciousness) เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการรู้จักเอาใจใส่และมีส่วนร่วมใน เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งการมีสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม มีความละเอียดต่อสิ่งผิด ไม่กระทำการที่เสื่อมเสียหรือสร้างความเสียหายให้แก่สังคม ตลอดจนเป็นพฤติกรรมที่มีความสุภาพเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น สังคม ประเทศชาติ โดยลักษณะของผู้ที่มีจิตสาธารณะสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน (กรรยา พรรณา, 2559: 14) ได้แก่ ด้านการใช้ ด้านการถือเป็นที่ ด้านการเคารพสิทธิ ด้านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนี้

2.1.1 ด้านการใช้ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลในการใช้ประโยชน์จากสิ่งของหรือสมบัติส่วนรวมแล้ว มีการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีการใช้ประโยชน์หรือใช้งานอย่างประหยัด ทะนุถนอม รวมทั้งมีการซ่อมบำรุงให้สิ่งของสมบัติส่วนรวมอยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานได้ต่อไป

2.1.2 ด้านการถือเป็นที่ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มุ่งปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยการยึดมั่นในกฎระเบียบ ปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งอาสาในการทำภารกิจเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

2.1.3 ด้านการเคารพสิทธิ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีการเคารพสิทธิของสมาชิกคนอื่นในสังคม โดยไม่ขวางกั้นสมาชิกคนอื่นมาใช้ประโยชน์ของสมบัติส่วนรวมหรือนำสมบัติส่วนรวมมาครอบครองเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัวจนทำให้ผู้อื่นเสียโอกาส

2.1.4 ด้านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลในการทำความคิดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวมด้วยความจริงใจและเต็มใจ ไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำ โดยอาศัยอยู่ในลักษณะของการใช้กำลังกาย กำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์และความสามารถต่าง ๆ ที่มีให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมคาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม โดยเป็นความรู้สึกนึกคิดภายในตัวบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้และซึมซับเอาไว้จนกลายเป็นจิตสำนึกที่คงอยู่และติดตัวบุคคลนั้น ๆ ตลอดไป เช่น ผู้ที่เคารพกฎจราจรจะไม่มีพฤติกรรมละเมิดกฎจราจรแม้จะเป็นเพียงความผิดเล็กน้อย บุคคลที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมจะไม่ขีดเขียนทำลาย สร้างความเสียหายให้แก่สาธารณสมบัติ เป็นต้น ดังนั้น จิตสาธารณะจึงเป็นสำนึกของบุคคลที่ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความเอื้ออาทรของสมาชิกในสังคม ความเป็นเอกภาพ สามัคคีและความสงบเรียบร้อยของสังคม ในทางตรงข้ามหากสมาชิกในสังคมขาดความมีจิตสาธารณะแล้วย่อมยากที่จะเกิดความสงบเรียบร้อย ขาดความมีระเบียบ ปราศจากการพึ่งพาอาศัยกันและกันซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบดังนี้

2.2.1 ผลกระทบต่อบุคคล จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น เพราะบุคคลที่คิดแต่เรื่องผลประโยชน์ส่วนตนจะทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนเองได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง คุณธรรม จริยธรรม และอาจนำไปสู่การไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมาย การทุจริต คดโกง เอาเปรียบซึ่งอาจทำให้บุคคลนั้นต้องรับโทษตามความผิดที่ตนเองได้กระทำการไป

2.2.2 ผลกระทบต่อครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวสูญเสียความรักความสามัคคี มีการทะเลาะวิวาท มีการแก่งแย่งกันภายในครอบครัวและอาจนำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว

2.2.3 ผลกระทบต่อองค์กรหรือหน่วยงาน ทำให้องค์กรและหน่วยงานด้อยประสิทธิภาพและมีปัญหาในการดำเนินงาน ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายใน สมาชิกมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ขาดความสามัคคี มีความเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง นำเอาสมบัติของส่วนรวมมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว ขาดความโปร่งใสและไร้ธรรมาภิบาล

2.2.4 ผลกระทบต่อชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจผู้อื่น ขาดความสามัคคี ชุมชนมีความอ่อนแอ ขาดความร่วมมือในการป้องกันแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ รวมทั้งขาดการเอาใจใส่ดูแลสมบัติส่วนรวมของชุมชน เกิดความเสียหายและต้องใช้งบประมาณเพื่อซ่อมบำรุงหรือจัดหาของใหม่มาแทนที่

2.2.5 ผลกระทบต่อประเทศชาติ ทำให้เกิดการแบ่งฝ่าย ดำเนินการต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ประเทศมีการพัฒนาอย่างช้า ๆ และอาจมีสภาพล้าหลังเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ขาดความร่วมมือของประชาชน ในบางครั้งอาจเกิดความเห็นต่างจนนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในประเทศได้

2.3 ระดับของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สังคมคาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวสมาชิก สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) จิตสาธารณะระดับครอบครัว 2) จิตสาธารณะระดับหมู่บ้านหรือชุมชน และ 3) จิตสาธารณะระดับสังคม (ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 18-19)

2.3.1 จิตสาธารณะระดับครอบครัว เป็นความพอมือพอกัน มีที่อยู่อาศัย มีหน้าที่การงานที่สามารถสร้างรายได้ โดยไม่ต้องเบียดเบียนสมาชิกคนอื่น สมาชิกมีความรักใคร่สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความขยันและปฏิบัติตามหน้าที่ของตน

2.3.2 จิตสาธารณะระดับหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นความเอื้ออาทร แบ่งปัน ช่วยเหลือ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของสมาชิก มีการควบคุมดูแลและตักเตือนซึ่งกันและกันเพื่อรักษาความเรียบร้อยของหมู่บ้านหรือชุมชน

2.3.3 จิตสาธารณะระดับสังคม เป็นความร่วมมือร่วมใจ สามัคคี มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม เช่น ประเพณี โครงการ ตลอดจนมีการร่วมมือกันแก้ไขสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมมือพัฒนาส่งเสริมให้สังคมมีความก้าวหน้า มั่นคง รวมทั้งสมาชิกมีความสำนึกรับผิดชอบร่วมกัน

จากที่กล่าวมาพบว่าจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนเพราะเป็นสำนึกของบุคคลที่มุ่งสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งมีความยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ค่านิยมที่สังคมต้องการซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวม

3. แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาให้เกิดจิตสาธารณะ

ในการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้มีจิตสาธารณะนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู รวมทั้งสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมควรมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา สร้างเสริมและปลูกฝังจิตสาธารณะเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนา โดยแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดจิตสาธารณะมีดังนี้

3.1 แนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียงเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พุทธศักราช 2541 ไว้ตอนหนึ่งว่า “...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น...” (ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์, 2552 : 22) ซึ่งแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ถือว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาและปลูกฝังให้บุคคลมีจิตสาธารณะซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคนทุกระดับอย่างเป็นขั้นตอนตามหลักทางสายกลาง โดยให้รู้จักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวภายใต้พื้นฐานความรู้และมีคุณธรรม โดยการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะสามารถทำได้โดยการรู้จักพอ ไม่เบียดเบียน พยายามพัฒนาทักษะ ความรู้ ความเข้มแข็งของตนเอง ยึดทางสายกลาง ใช้ชีวิตที่ประหยัดพอเพียง จากนั้นอาจรวมกลุ่ม ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการเติบโตจากข้างในและนำมาสู่ความเข้มแข็งและความเจริญเติบโตของชุมชนที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นผู้ที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จึงเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะเนื่องจากเป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่บนฐานของความมีสติ มองอนาคต ไม่เบียดเบียนและมองเป็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

3.2 แนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะตามหลักคำสอนของศาสนาต่าง ๆ

ศาสนาทุกศาสนามุ่งสอนให้ศาสนิกชนเป็นคนดี มีความรักความเมตตาต่อกัน ละเว้นการประพฤติชั่ว โดยแต่ละศาสนาล้วนมีหลักธรรมคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับจิตสาธารณะสอดแทรกอยู่เสมอ โดยจะยกตัวอย่างคำสอนของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ดังนี้

3.2.1 หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยมที่มุ่งสอนให้มนุษย์เชื่อเรื่องผลกรรมกระทำของตนเอง โดยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องจิตสาธารณะที่ขอนำมาเป็นตัวอย่าง ได้แก่ หลักสังคัตถุ 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักพรหมวิหาร 4 เป็นต้น โดยหลักสังคัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่มุ่งสอนเกี่ยวกับการผูกมิตร การเสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมซึ่งประกอบด้วย 1) ทาน ได้แก่ การให้ การแบ่งปัน 2) ปิยวาจา หมายถึง การมีวาจาเป็นมิตร 3) อตถจริยา หมายถึง การกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วมหรือการบำเพ็ญประโยชน์ และ 4) สมานนัตตตา หมายถึง การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย โดยหัวข้อเรื่อง “ทาน” และ “อตถจริยา” เป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะโดยตรง สำหรับหลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักในการครองเรือนของฆราวาส ประกอบด้วย 1) สัจจะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ การซื่อตรง 2) ทมะ หมายถึง การข่มใจ 3) ขันติ หมายถึง ความอดทน และ 4) จาคะ หมายถึง การบริจาค การเสียสละ แบ่งปัน ซึ่งหัวข้อ “จาคะ” ในหลักธรรมหมวดนี้เป็นการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมตามแนวคิดของจิตสาธารณะเช่นเดียวกัน ในขณะที่หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ ประกอบด้วย 1) เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข 2) กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์และความไม่สบายกายและใจ 3) มุทิตา หมายถึง ความยินดีปีติเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความเจริญก้าวหน้า และ 4) อุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย ทำใจเป็นกลาง การยอมรับตามผลของการกระทำ ซึ่งองค์ประกอบของหลักพรหมวิหาร 4 ทุกข้อล้วน

มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจิตสาธารณะโดยสิ้นเชิงเพราะผู้ที่มีจิตสาธารณะจะต้องมีความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข พ้นจากความทุกข์ มีความยินดีกับผู้อื่นเมื่อได้รับสิ่งดีและรู้จักการปล่อยวางหรือวางเฉยรวมทั้งไม่คิดซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์ภัย

3.2.2 หลักธรรมของศาสนาคริสต์ที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาประเภทเทวนิยมซึ่งมีความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งขึ้นมา โดยเป็นศาสนาที่ได้ชื่อว่าศาสนาแห่งความรัก ซึ่งความรักในที่นี้หมายถึงการให้ การให้อภัยและการรู้จักการเสียสละต่อเพื่อนมนุษย์ พระเจ้าสอนให้คริสต์ศาสนิกชนมีความรักต่อพระเจ้า มีความรักต่อผู้อื่นถึงแม้ว่าผู้นั้นจะเป็นศัตรูก็ตาม ทั้งนี้เพราะชาวคริสต์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันจึงต้องมีความรักต่อกัน ขณะเดียวกันพระเจ้ายิ่งมีความรักต่อมนุษย์โดยการส่งพระบุตรหรือพระเยซูลงมาไถ่บาปแทนมนุษย์ด้วยการสละชีวิตบนไม้กางเขนอันเป็นเสียสละสูงสุด ดังนั้นหลักธรรมเรื่องความรักจึงเป็นหลักธรรมที่มุ่งก่อให้เกิดความสงบสุขแก่มวลมนุษยชาติอันเป็นการแสดงถึงการปลูกฝังเรื่องการมีจิตสาธารณะของศาสนิกชน

3.2.3 หลักธรรมของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ คำว่า “อิสลาม” แปลว่า สันติ ซึ่งสันติสุขในสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมจะต้องรู้จักเสียสละ มีการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันอันจะนำมาซึ่งความรักความผูกพันของคนในสังคมนั้น ๆ ศาสนาอิสลามสอนให้ผู้นับถือมีความเชื่อศรัทธา 6 ประการ และปฏิบัติตามหลักปฏิบัติ 5 ประการ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ได้แก่ การบริจาคซะกาต ซึ่งเป็นการบริจาคตานของชาวมุสลิมเพื่อช่วยเหลือคนยากจนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าโดยถือเป็นการขัดเกลาจิตใจให้รู้จักการเสียสละ ขจัดความละโมภออกไปจิตใจ ในขณะที่คำสอนเรื่องการถือศีลอด เป็นการสอนและปลูกฝังให้ชาวมุสลิมรู้จักการสละความสุขสบายจากการมีกินมีดื่มในช่วงพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก รวมทั้งการเว้นจากการทำความชั่วทางกาย วาจาและใจ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ถือศีลอดมีความเข้าใจถึงความรู้สึกของผู้อื่นที่มีความยากลำบาก มีความอดอยากแร้นแค้น เพื่อที่จะให้ชาวมุสลิมมีความยินดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในอนาคตต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักธรรมคำสอนของศาสนาหลักของโลกที่มุ่งสอนให้ศาสนิกของตนพัฒนาตนเอง ประพฤติปฏิบัติแต่ความดี ละเว้นการกระทำความชั่ว รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้นับถือรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปันผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากอันเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้มีจิตสาธารณะ

3.3 แนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขการกระทำ (operant conditioning theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Burrhus Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน (กรรยา พรรณา, 2559: 78-79) มีสาระสำคัญว่า การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มเกิดขึ้นอีก ในทางตรงกันข้ามหากการกระทำใดไม่ได้รับการเสริมแรงย่อมทำให้ความถี่ของการกระทำนั้นลดลงและหายไปที่สุดในขณะเดียวกันการลงโทษอาจทำให้บุคคลหรือผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว จนบางครั้งเชื่อกันว่าการลงโทษอาจไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ส่วนการให้รางวัลหรือการให้รางวัลสิ่งตอบแทนเมื่อมีพฤติกรรมดีจะสามารถปรับหรือปลูกฝังพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยที่ต้องการได้ ดังนั้นในการนำทฤษฎีนี้ไปใช้ในการปลูกฝังและสร้างเสริมจิตสาธารณะให้แก่บุคคลจึงสามารถนำหลักการเบื้องต้นของทฤษฎีนี้ไปใช้ดังนี้

ภาพที่ 1 สกินเนอร์ (Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน

ที่มา: <http://nukjit.blogspot.com>

3.1.1 การเสริมแรงทางบวก (positive reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเมื่อผู้เรียนหรือบุคคลมีพฤติกรรมในเชิงบวกที่เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการ เช่น ผู้เรียนเข้ามาช่วยเหลือ แสดงออกถึงความมีน้ำใจต่อครูหรือผู้อื่น โดยสามารถจำแนกการเสริมแรงเพื่อตอบสนองหรือส่งเสริมการกระทำ 4 ประเภท (ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์, 2552: 38) คือ 1) การให้การเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (material reinforcement) เป็นการให้สิ่งของตอบแทนการกระทำที่ถูกต้องดีงาม เช่น การให้ขนม ของกิน ของเล่น เป็นต้น 2) การให้การเสริมแรงทางสังคม (social reinforcement) เป็นการตอบสนองการกระทำที่พึงประสงค์โดยการให้คำชมเชย หรือการแสดงออกถึงความชื่นชม ยกย่อง ยอมรับ เช่น การให้รอยยิ้ม การพยักหน้า การจับมือ เป็นต้น 3) การเสริมแรงที่เป็นกิจกรรม (activity reinforcement) เป็นการใช้กิจกรรมการเสริมแรงที่ผู้เรียนชอบ เพื่อให้ผู้เรียนหรือบุคคลมีความพึงพอใจ และ 4) การเสริมแรงโดยการให้เบี้ยอรรถกร (token reinforcement) เป็นให้การตอบแทนพฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยการให้เบี้ยอรรถกร เช่น ดาว คุปอง คะแนน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการกระทำนั้น ๆ อีก

3.1.2 การเสริมแรงทางลบ (negative reinforcement) เป็นกระบวนการทำให้พฤติกรรมหรือการกระทำที่พึงประสงค์คงที่หรือเพิ่มมากขึ้น การให้การเสริมแรงประเภทนี้ควรทำทันทีที่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือไม่เหมาะสมเกิดขึ้น ควรพิจารณาความรุนแรงในการเสริมแรงให้มีระดับที่เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป รวมทั้งต้องทำให้ผู้เรียนหรือบุคคลทราบสาเหตุของการให้การเสริมแรงหรือการลงโทษว่าเกิดจากสาเหตุใด ในการเสริมแรงลักษณะนี้ผู้ลงโทษควรเป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน และอาจใช้การลงโทษเป็นวิธีสุดท้ายการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขเป็นแนวคิดของสกินเนอร์สามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในการปลูกฝังและสร้างเสริมจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียนและบุคคลได้เป็นอย่างดี โดยการออกแบบกิจกรรม สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมออกมา จากนั้นผู้สอนพิจารณาพฤติกรรมดังกล่าวแล้วให้การเสริมแรงตามความเหมาะสมกับพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

3.4 แนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม

อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดาได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมโดยมีสาระสำคัญว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดจากการสังเกตจากต้นแบบซึ่งจะมีการถ่ายทอดความคิดและแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน โดยตัวแบบจะทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม และยับยั้งการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งช่วยให้พฤติกรรมที่เหมาะสมคงอยู่ โดยอิทธิพลของต้นแบบเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนสร้างพฤติกรรมใหม่ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์จากการรวบรวมข้อมูลที่สังเกตได้จากต้นแบบ โดยเฉพาะเมื่อเห็นว่าการกระทำของต้นแบบทำให้เกิดผลดี ได้รับผลตอบแทนด้านบวก ผู้เรียนจะเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำพฤติกรรมดังกล่าวเลียนแบบตามด้วย รวมทั้งมีการยับยั้งการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ เมื่อเห็นว่าการกระทำนั้นทำให้เกิดผลเสียหรือได้รับการลงโทษ เช่น ดารา นักแสดงคนหนึ่งเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าต้นน้ำในจังหวัดภาคเหนือ ทำให้เด็กเยาวชน รวมทั้งประชาชนที่ติดตามผลงานของนักแสดงท่านนี้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวด้วย เป็นต้น

ในการนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมของแบนดูราไปใช้ในการสร้างจิตสาธารณะรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางสังคมจึงสามารถทำได้โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเอาใจใส่และตั้งใจสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของบุคคลต้นแบบ ผู้สอนจะต้องเสนอบุคคลต้นแบบที่ผู้เรียนให้ความสนใจโดยเป็นต้นแบบที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ชัดเจน อันเป็นพฤติกรรมที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้งเป็นต้นแบบที่สามารถชักจูงให้ผู้เรียนนำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ไปปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมต่อไป

3.5 แนวคิดการพัฒนาจิตสาธารณะตามหลักกระบวนการพัฒนาจิตพิสัยของบลูม (Bloom)

เบนจามิน บลูม (Benjamin S. Bloom) นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้สรุปกระบวนการในการพัฒนาและปลูกฝังจิตพิสัย คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ (affective domain) ไว้ 5 ขั้นตอน (ทึกนา แชมมณี, 2551: 237-239) ดังนี้

3.5.1 ขั้นการรับรู้ค่านิยม (perceiving / receiving) เป็นขั้นตอนในการสร้างความสนใจให้บุคคลรับรู้และใส่ใจสิ่งเร้าที่นำมากระตุ้น เพื่อให้บุคคลมีความรู้สึกยอมรับสิ่งเร้านั้นว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม ฟังประสงค์ มีประโยชน์ มีความถูกต้องดีงาม

3.5.2 ขั้นการตอบสนองต่อค่านิยม (responding) เป็นขั้นที่ผู้เรียนเกิดการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นซึ่งอาจเป็นการยอมรับ การให้ความสำคัญ ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อสิ่งเร้า ซึ่งนำมาสู่การเลียนแบบและปฏิบัติตามต่อไป

3.5.3 ขั้นการเห็นคุณค่าของค่านิยม (valuing) เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ตอบสนองและได้รับความพึงพอใจซึ่งจะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีและเห็นคุณค่าของการกระทำหรือพฤติกรรมและนำไปสู่การหาทางที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นอย่างต่อเนื่อง

3.5.4 ขั้นการจัดระบบค่านิยม (organizing) เป็นขั้นที่ผู้เรียนเห็นคุณค่าพฤติกรรมจนเกิดการยอมรับและนำมาปฏิบัติจนเป็นปกตินิสัย ผู้เรียนเกิดการยอมรับคุณค่าของพฤติกรรมดังกล่าวและเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องเหมาะสม

3.5.5 ขั้นสร้างลักษณะนิสัย (characterization) เป็นขั้นปฏิบัติพฤติกรรมที่ฟังประสงค์เป็นกิจนิสัยสม่ำเสมอจนกลายเป็นพฤติกรรมถาวรติดตัวผู้เรียนไป

จากแนวคิดของบลูมเกี่ยวกับการพัฒนาจิตพิสัยสามารถนำมาใช้ในการปลูกฝังและเสริมสร้างจิตสาธารณะโดยเริ่มจากการจัดการสิ่งเร้าเพื่อสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียนโดยใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสนใจ พอใจ แล้วต่อเนื่องโดยการจัดกิจกรรมให้เกิดการตอบสนองต่อสิ่งเร้าขึ้นเพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดี น่าพอใจ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนและกลายเป็นกิจนิสัยของตนเองในที่สุด

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่ผู้เรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปลูกฝังจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่ครูและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต้องร่วมมือกันโดยอาจอยู่ในรูปของกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาหรืออาจจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการกับสาระการเรียนรู้หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ โดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายมาช่วยเพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจ ตลอดจนสามารถจัดกิจกรรมในลักษณะของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมตามความสนใจของตนเอง เช่น การเข้าร่วมชุมนุม การเข้าร่วมโครงการของสถานศึกษา เป็นต้น

4.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการพัฒนาและปลูกฝังจิตสาธารณะให้ผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรแกนกลางมีการปรับปรุงเมื่อพุทธศักราช 2560 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่กำหนดวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปีและตัวชี้วัดช่วงชั้นของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ไว้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งในมาตรฐานการเรียนรู้จะระบุสิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะพื้นฐานที่สังคมต้องการให้เกิดขึ้นเมื่อผู้สำเร็จการศึกษา ในส่วนของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมที่มุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก จำนวน 8 ข้อ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ ตามลำดับ ดังนั้น การเป็นผู้มี “จิตสาธารณะ” จึงเป็นพฤติกรรมที่สำคัญที่ผู้สอนจะต้องมุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนทุกระดับการศึกษา โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดตัวชี้วัดที่แสดงถึงการเป็นผู้มีจิตสาธารณะไว้ว่า 1) การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งมีพฤติกรรมบ่งชี้คือ ผู้เรียนรู้จักการช่วยเหลือพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูทำงานด้วยความเต็มใจ รู้จักอาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน รวมทั้งรู้จักการแบ่งปันสิ่งของ ทรัพย์สินและอื่น ๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น และ 2) เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคม ซึ่งมีพฤติกรรมบ่งชี้ คือ การ

ดูแลรักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคม รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

สำหรับแนวการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นได้กำหนดให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งมีหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์ตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ที่กล่าวไว้ข้างต้นเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนกิจกรรมการพัฒนา ตลอดจนการสร้างหรือเลือกใช้เครื่องมือในการวัดและประเมินคุณลักษณะดังกล่าว จากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า และสรุปผลการประเมินพร้อมจัดทำรายงานการพัฒนาต่อผู้บริหารสถานศึกษาและบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อไป

จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือหลักสูตรแกนกลางให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งหมายถึงการมีจิตสำนึกและรวมอยู่ด้วย ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในปัจจุบันจึงมิได้อยู่ที่การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขผ่านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์สอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน

4.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึก

วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกสามารถทำให้หลากหลายเทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับว่าผู้สอนจะเลือกใช้วิธีใดตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามในด้านผู้สอนสามารถเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนและสอดแทรกจิตสำนึกที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ร้อยสาย การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีตัวอย่าง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

4.2.1 การจัดการเรียนรู้แบบร้อยสาย เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลหรืออาจเรียกว่า “วิธีการแห่งปัญญา” แล้วนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาจริง โดยแบ่งขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมมุติ) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) และขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) ตัวอย่างเช่น นักเรียนศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุเพื่อหาแนวทางการแก้ไข และเสนอต่อโรงเรียนเพื่อจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหามลพิษในโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการลงมือปฏิบัติจริงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดความภูมิใจในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหากันทำให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยที่ดีงามและการตระหนักและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมติดตัวผู้เรียนต่อไป

4.2.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีตัวอย่าง เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์เหตุการณ์ เรื่องราว จากกรณีตัวอย่างต่าง ๆ ซึ่งอาจมีการทำความดีหรือการกระทำที่ไม่ดีของบุคคลและได้รับผลกระทบจากการกระทำ ทำให้ผู้เรียนได้เห็นแบบอย่างของการกระทำที่เหมาะสมและได้รับผลดีตอบแทน เช่น ได้รับการยอมรับชื่นชม ได้รับรางวัล เป็นต้น ส่วนการกระทำที่ไม่เหมาะสมจะได้รับการลงโทษ ไม่เป็นที่ยอมรับหรือไม่มีผู้ใดคบค้าสมาคม โดยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนจะต้องมีความสามารถในการใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจผลของการกระทำที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของการกระทำที่ถูกต้องดีงามและเกิดการยอมรับนำไปปฏิบัติตาม

4.2.3 หลักการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปันความรู้ความสามารถเพื่อบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสมาชิกในกลุ่มย่อมมีความแตกต่างกันทั้งความรู้ความสามารถ อุปนิสัย กิจกรรมการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะทางสังคมเพื่อปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของสมาชิกผ่านการฟังพาดภัยและการแบ่งปันกัน รวมทั้งได้รับการพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะต่าง ๆ รวมถึงการมีจิตสำนึกที่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมและความสำเร็จของกลุ่มเป็นหลักมากกว่าความสำเร็จส่วนตัว

4.2.4 หลักการจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาหรือการใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) อย่างมีขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลเพื่อนำไปใช้แก้ไขสถานการณ์ที่เป็นปัญหา กิจกรรมการเรียนรู้วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นว่ามีสาเหตุมาจากสิ่งใด บางปัญหาอาจเกิดจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลเอง ซึ่งผู้เรียนจะเกิดการ เรียนรู้ว่าพฤติกรรมแบบใดเป็นสิ่งที่สังคมไม่ต้องการ จากนั้นผู้เรียนจะนำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขซึ่งจะ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาซึ่งจะกลายเป็นพฤติกรรมที่ติดตัวผู้เรียนต่อไป

4.2.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่ง พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนนอกเหนือจากการเรียนรู้เนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ โดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสามารถจัดได้หลาย ลักษณะ ดังนี้ (ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์, 2552: 120) 1) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด นักศึกษาวิชาทหารซึ่งเป็นกิจกรรมที่ มุ่งเน้นปลูกฝังทักษะทางสังคมและจิตสาธารณะ 2) กิจกรรมชุมนุม ซึ่งผู้สอนสามารถส่งเสริมได้ด้วยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมใน การตั้งชุมนุมด้านจิตสาธารณะโดยผู้สอนเป็นที่ปรึกษาชุมนุมในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น ชุมนุมจิต สาธารณะหรือจิตอาสา ชุมนุมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมนุมอาสาพัฒนา เป็นต้น จะทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เกิดเป็น ประสบการณ์ตรงที่ติดตัวผู้เรียนต่อไป 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เข้าร่วม เพื่อปลูกฝังผู้เรียนได้มีค่านิยมที่ดีงาม ได้รับการพัฒนาคุณธรรมและปลูกฝัง การมีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมปลูกต้นไม้ กิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน กิจกรรมรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาและปลูกฝังให้ผู้เรียนให้มีจิต สาธารณะ ทั้งรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาที่ผู้สอนกำหนดขึ้นหรือกิจกรรมที่เสริมหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียน สามารถเข้าร่วมตามความสนใจ ซึ่งผู้สอนมีหน้าที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่ ผู้เรียน รวมทั้งมีการสรุปสาระสำคัญให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์และยอมรับความสำคัญของจิตสาธารณะ

6. บทสรุป

จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ทุกสังคมต้องการพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวของสมาชิกของ สังคมนั้น ๆ โดยเป็นคุณลักษณะที่ส่งเสริมให้บุคคลตระหนักรู้และประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ร่วมกันดูแล รักษาสาธารณะสมบัติ มีการช่วยเหลือแบ่งปันต่อกัน เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมอย่างยั่งยืน โดยการศึกษาเป็นส่วน สำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้นโดยผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิด ความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งมีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะจิตสาธารณะอย่าง ยั่งยืน

7. เอกสารอ้างอิง

- กรรยา พรธนะ. (2559). จิตสาธารณะ สร้างได้ง่ายนิดเดียว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร: วี พรินท์.
ทิตนา แคมมณี. (2551). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: เมธีพีเอส.
อารมณ ใจเที่ยง. (2553). หลักการสอน ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.